

FF: NI03_47 Letterkundig seminaar onderdeel LITERATUURSOCIOLOGIE

Doel en inhoud

In deze collegereeks wordt ingegaan op de sociologische benadering van literatuur.

Allereerst wordt de *veldtheorie* van de Franse socioloog Pierre Bourdieu onder de loep genomen. De belangrijkste concepten met betrekking tot het *literaire veld* worden nader toegelicht.

Het cultuurhistorische werk van Bourdieu heeft een belangrijke impuls gegeven aan de literatuurwetenschap in Nederland en Vlaanderen. Vanaf de jaren tachtig verschenen steeds meer publicaties waarin niet literaire teksten, maar *instituties* centraal stonden.

Doel van dit college is inzicht te krijgen in de rol die deze instituties speelden/spelen in het literaire veld in Nederland en Vlaanderen van de jaren tachtig tot heden. De studenten lezen een aantal literatuursociologische artikelen en maken aan de hand van praktisch gerichte opdrachten kennis met de belangrijkste literaire instituties in Nederland en Vlaanderen.

Achtereenvolgens worden de *literaire kritiek*, *flapteksten*, *literaire prijzen* en *uitgeverijen* behandeld. Daarbij worden de onderlinge samenhang van deze instituties en de wisselwerking tussen de zogeheten *materiële* en *symbolische productie* (cf. Bourdieu) van literatuur benadrukt.

Overzicht colleges en opdrachten

0. Inleiding + De veldtheorie van Bourdieu	Opdracht 1=> 26/2
1. Bourdieu & de productie van geloof	Opdracht 2=> 5/3
2. Consensusvorming in de literatuurkritiek	Opdracht 3 => 12/3
3. Over kritiek en debutanten	Opdracht 4 => 2/4
4. Flapteksten	Opdracht 5 => 9/4
5. Literaire prijzen	Opdracht 6 => 16/4
6. Uitgeverijen	

Evaluatie

- Aanwezigheid en medewerking
- **6 opdrachten**
 - Voorbereiding wordt gecontroleerd
 - Wie niet aanwezig is, dient de opdracht bij de docent in

Literatuuropgave

(A) Verplicht

- Beekman, Klaus, "Flapteksten. Een verkennend onderzoek". In: *Neerlandistiek.nl* 07.07a, gepubliceerd: oktober 2007.
Online: <http://www.neerlandistiek.nl/publish/articles/000136/article.pdf>
- Bourdieu, Pierre, "La production de la croyance [contribution à une économie des biens symboliques]". In: *Actes de la recherche en sciences sociales*. Vol. 13, février 1977. L'économie des biens symboliques. p. 3-43.
Online: http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/arss_0335-5322_1977_num_13_1_3493
- Bourdieu, Pierre, "The Production of Belief: Contribution to an Economy of Symbolic Goods". In: Pierre Bourdieu, *The Field of Cultural Production* (edited and introduced by Randal Johnson), Polity Press, 1993, p. 74-111.
- Janssen, Susanne, "Onderzoek naar twintigste-eeuwse uitgeverijen. Een stand van zaken." In: *Jaarboek voor Nederlandse Boekgeschiedenis* 7 (2000), p. 65-79.
Online: http://www.dbnl.org/tekst/jans092onde01_01/jans092onde01_01_0001.php
- Joosten, Jos, "Waarin gelooft Kluun? Bourdieus "croyance" en Komt een vrouw bij de dokter". In: *Neerlandistiek.nl* 07.07d, gepubliceerd: oktober 2007.
Online: <http://www.neerlandistiek.nl/publish/articles/000157/article.pdf>
- Rees, Kees van, 'Consensusvorming in de literatuurkritiek.' In: H. Verdaasdonk (red.), *De regels van de smaak*, Amsterdam, 1985, 59-85.
Online: http://www.dbnl.org/tekst/rees001cons01_01/rees001cons01_01_0001.php
- Renssen, Floor van, "'Een compliment om een beginnend auteur de kop mee in te slaan.' Over kritiek en debutanten". In: *Neerlandistiek.nl* 07.07f, gepubliceerd: oktober 2007.
Online: <http://www.neerlandistiek.nl/publish/articles/000159/article.pdf>
- Verdaasdonk, Hugo, "De kans om de P.C. Hoofd-prijs te winnen". In: Hugo Verdaasdonk, *Snijvlakken van de literatuurwetenschap*, 2008.

(B) Optioneel

- Anheier, H.K., J. Gerhards en F.K. Romo, 'Forms of capital and social structure in cultural fields. Examining Bourdieu's social topography'. In: *American journal of sociology* 100, p. 859-903.
- Beekman, K., 'Literatuurkritiek in de wetenschap'. In: T. van Deel, M. Mathijssen en G. de Vriend (red.), *Kijk op kritiek. Essays voor Kees Fens*, Amsterdam, 2004, p. 198-206.
- Bourdieu, P., 'Le champ littéraire'. In: *Actes de la Recherche en Sciences Sociales* 89 (1991), p. 3-46.
- Bourdieu, P., *La distinction. Critique sociale du jugement*, Paris, 1979.
- Dijk N. Van en S. Janssen, 'De reuzen voorbij. De metamorfose van de literaire kritiek in de pers sedert 1965'. In: J. Bardoel (red.), *Journalistieke cultuur in Nederland*, Amsterdam, 2002.
- DiMaggio, P., 'Classification in art'. In: *American sociological review* 52 (1987), p. 440-455.
- Dorleijn, Gilles J. en Kees van Rees (red.), *De productie van literatuur. Het literaire veld in Nederland 1800-2000*, Nijmegen, 2006.
- Janssen, Susanne, *In het licht van de kritiek. Variaties en patronen in de aandacht van de literatuurkritiek voor auteurs en hun werken*, Hilversum, 1994.

- Joosten, Jos en Thomas Vaessens, 'Problemen en perspectieven van de modern letterkundige neerlandistiek'. In: *Tijdschrift voor Nederlandsche taal- en letterkunde* 120 (2004), p. 340-355.
- Joosten, J., *Niet wat de criticus moet, maar wat hij doet*, Nijmegen, 2007.
- Joosten, J., 'Drie Bourdieus en een halve neerlandicus? Pierre Bourdieu in de neerlandistiek (1980 – 2010)'. In: *Internationale Neerlandistiek*, 50, nr. 3 (2012).
- Nooy, W. de, *Richtingen & Lichingen. Literaire classificaties, netwerken, instituties*, [s.n.], 1993.
- Raat, G.F.H., 'Orkestratie in de literatuurwetenschap? Over de institutionele analyse'. In: T. van Deel, M. Mathijssen en G. de Vriend (red.), *Kijk op kritiek. Essays voor Kees Fens*, Amsterdam, 2004, p. 207-222.
- Rees, C.J. van, 'Some issues in the study of conceptions of literature. A critique of the instrumentalist view of literary theories'. In: *Poetics* 10 (1981), p. 49-89.
- Rees, C.J., 'How a literary work becomes a masterpiece. On the threefold selection practised by literary criticism'. In *Poetics* 12 (1983), p. 397-417.
- Renssen, F. van, *Lezer, er zijn ook Belgen! Interactie tussen de Nederlandse en Vlaamse literatuur via literaire kritiek en uitgeverij (1980-1995)*, Antwerpen/Apeldoorn, 2013.
- Verdaasdonk, H., 'Analogies as tools for classifying and appraising literary texts'. In: *Poetics* 22 (1994), p. 373-388.
- Verdaasdonk, H., 'Empirical sociology of literature as a non-textual oriented form of research'. In: *Poetics* 14 (1985), p. 173-185.
- Verdaasdonk, H., 'Social and economic factors in the attribution of literary quality'. In: *Poetics* 12 (1983), p. 383-395.
- Verdaasdonk, H., *Snijvlakken van de literatuurwetenschap*, Nijmegen, 2008.

Opdrachten

Opdracht 1: Bourdieu & de productie van geloof

(A) Fragment artikel Pierre Bourdieu

Franse tekst: p. 4 tot 13 (IS)

Engelse vertaling: p. 74 tot 86 (IS)

1. Het eerste gedeelte heet "The disavowal of the "economy"/ "La dénégation de l' "économie"". Volgens Bourdieu neemt deze loochening van de economie een centrale plaats in het culturele veld in. Leg uit.
2. Wat verstaat Bourdieu onder de "accumulation of symbolic capital" / "accumulation du capital symbolique"?
3. Wat wordt bedoeld met *consecratie* in onderstaand citaat?

"For the author, the critic, the art dealer, the publisher or the theatre manager, the only legitimate accumulation consists in making a name for oneself, a known, recognized name, a capital of consecration implying a power to consecrate objects [...]"

"[...] la seule accumulation légitime, pour l'auteur comme pour le critique, pour le marchand de tableaux comme pour l'éditeur ou le directeur de théâtre, consiste à se faire un nom, un nom connu et reconnu, capital de consécration impliquant un pouvoir de consacrer, des objets [...]"

4. Waarom noemt Bourdieu de auteur (schrijver, schilder etc.) de "apparent producer" / "producteur apparent"?

5. "Who creates the "creator""? / "Qui crée le "créateur""?
6. Wat bedoelt Bourdieu met "the circle of belief" / "le cercle de la croyance"?
7. Bespreek volgend citaat aan de hand van de casus van "bourgeois theater" versus "avant-garde theater". Bedenk ook zelf een voorbeeld waarin deze dynamiek zichtbaar is. Zijn er ook tegenvoorbeelden?

"[...] the opposition between 'genuine' art and 'commercial' art corresponds to the opposition between ordinary entrepreneurs seeking immediate economic profit and cultural entrepreneurs struggling to accumulate specifically cultural capital, albeit at the cost of temporarily renouncing economic profit."

"[...] l'opposition entre l'art «véritable» et l'art «commercial» recouvre l'opposition entre les simples entrepreneurs qui cherchent un profit économique immédiat et les entrepreneurs culturels qui luttent pour accumuler un profit proprement culturel, fût-ce au prix d'un renoncement provisoire au profit économique".

(B) Artikel Jos Joosten (IS)

1. Welke stellingen en termen neemt Joosten van Bourdieu over? Leg ze uit!
2. Joosten maakt ook een kanttekening bij één van Bourdieus stellingen. Welke? Waarom?
3. Waaruit blijkt dat Kluun belang hecht aan het symbolisch kapitaal van zijn boek *Komt een vrouw bij de dokter?* / Waaruit blijkt dat Kluun in aanmerking wil komen voor een positie in het literaire veld? / Deelt Kluun volgens Joosten het geloof in het belang van het literaire veld, in de inzet van de strijd? Zo ja, waaruit blijkt dat?
4. Hieronder vind je de Engelse vertaling van het citaat van Bourdieu op p. 7. Parafraseer wat Bourdieu hier zegt.

"The producer of the *value of the work of art* is not the artist but the field of production as a universe of belief which produces the value of the work of art as a *fetish* by producing the belief in the creative power of the artist. Given that the work of art does not exist as a symbolic object endowed with value unless it is known and recognized – that is to say, socially instituted as a work of art by spectators endowed with the aesthetic disposition and competence necessary to know it and recognize it as such – the science of works takes as object not only the material production of the work but also the production of the value of the work or, what amounts to the same thing, of the belief in the value of the work. (Pierre Bourdieu, *The Rules of Art* (translated by Susan Emanuel), 2012, Polity Press, p. 229)

Opdracht 2: Consensusvorming in de literatuurkritiek

(A) Fragment artikel Van Rees

Deel 1, p. 59 tot 73 (IS)

1. Welke vier taken proberen critici na te komen?
2. Wat bedoelt Van Rees met de *continuümthese*?
3. Waarom verwerpt Van Rees deze these?
4. Hoe bereiken critici volgens Van Rees overeenstemming over de aard en kwaliteit van bepaalde werken?
5. Het merendeel van de uitspraken van een criticus zijn, aldus Van Rees, "literatuuropvattingelijke uitspraken". Leg uit.
6. Van Rees onderscheidt verschillende categorieën critici. Welke?
7. "Het relatieve gewicht van een criticus" hangt af van een aantal factoren. Leg uit.
8. Wie is Kees Fens? Zoek op internet wat meer informatie over hem op.
 - o Tot welke categorie critici behoort hij?
 - o Wat is zijn "relatieve gewicht"?
9. "Critici zijn consacreringsinstanties". Leg uit!

10. Het oordeel van critici heeft invloed op "andere instanties en personen die bij de productie, distributie en consumptie van literatuur zijn betrokken". Leg uit.
11. Van Rees neemt een aantal termen en stellingen van Pierre Bourdieu over. Welke? Leg ze uit!
12. In het tweede gedeelte van het artikel (dat je niet hoeft te lezen) wordt de ontwikkeling van een consensus in de literaire kritiek in navolging van Bourdieu omschreven als een *orkestratieproces*. Wat bedoelt Van Rees daarmee, denk je?

(B) LiteRom

- Raadpleeg het online beschikbare knipselarchief LiteRom. Bekijk alle recensies (geen interviews!) verschenen in kranten (niet in gespecialiseerde bladen zoals *De Leeswolf*) van *Zwerm* van Peter Verhelst en beantwoord onderstaande vragen.
<http://www.literom.knipselkranten.nl>
1. In wat voor bladen zijn de recensies verschenen? Gaat het om kranten met een hoog *consacreringsvermogen* of niet?
 2. Geef een duidelijk voorbeeld van een (a) evaluatieve uitspraak, (b) interpretatieve uitspraak en (c) beschrijvende uitspraak.
 3. Is er een consensus vast te stellen onder critici? / Welk oordeel overheerst?
 4. Welke recensies zijn (overwegend) negatief? Welke argumenten worden gebruikt om dit oordeel te onderbouwen?
 5. Welke recensies zijn (overwegend) positief? Welke argumenten worden gebruikt om dit oordeel te onderbouwen?
 6. Geef telkens een voorbeeld uit het corpus recensies waarin expliciet (al dan niet met instemming) wordt verwezen naar uitspraken van de (a) flaptekstschrijver, (b) auteur, (c) uitgever en (d) andere critici.

Opdracht 3: Over kritiek en debutanten

(A) Artikel Van Rensen (IS)

1. "Debuten worden in het algemeen anders beoordeeld dan andere werken". Leg uit.
2. Wat wordt in navolging van Rosengren bedoeld met *mentions* in de literaire kritiek?
3. "In de literaire kritiek zijn tegelijkertijd zowel distinctie- als orkestratieprocessen werkzaam". Leg uit.
4. De vergelijking met een grote voorganger is "een strategisch instrument van de literaire kritische praktijk". Leg uit.
5. Floor van Rensen laat zien dat de Boon-mentions bij Geertrui Daem en Walter van den Broeck "hun loopbaan verregaand [beïnvloed hebben]". Licht dit kort toe.

(B) LiteRom

Lees de volgende recensies van *Dorsvloer vol confetti* (2009) van Franca Treur in LiteRom:

- Daniëlle Serdijn, *de Volkskrant*, 16-10-2009
 - Janet Luis, *NRC Handelsblad*, 16-10-2009
 - Gert van de Wege, *Nederlands Dagblad*, 27-10-2009
 - Jaap Goedegebuure, *Het Financieele Dagblad*, 05-12-2009
1. Bepaal per recensie of het gaat om een positieve, negatieve of gemende beoordeling.
 2. Van Rensen stelt dat "bij de beoordeling van debuten buiten-literaire factoren een rol [spelen]". Blijkt dat ook uit de door jouw onderzochte recensies? Wat voor argumenten gebruiken de critici om hun oordeel kracht bij te zetten?
 3. Wordt de debutant vergeleken met "grote voorgangers"? Zo ja, welke? Blijkt uit de recensie waarom uitgerekend deze namen worden genoemd? Valt de vergelijking positief of negatief uit voor de debutante?

Opdracht 4: Flapteksten

(A) Artikel Klaus Beekman (IS)

1. "Flapteksten hebben, hoe dan ook, een sturende werking en spelen zodoende een rol in het proces van canonisering van de literatuur." Leg uit.
2. Gérard Genette maakt een onderscheid tussen *peritekst* en *epitekst*. Samen vormen zij de *paratekst*. Wat wordt bedoeld met *peritekst* (zie artikel)? Zoek elders op wat Genette verstaat onder *epitekst*.
3. Welke elementen maken volgens De Glas vaak deel uit van flapteksten?
4. Kan je deze elementen ook terugvinden in "flapteksten" op het web?
5. Welke verschillende functies hebben flapteksten voor (a) schrijvers, (b) uitgevers, (c) critici en (d) kopers?
6. Beekman noemt Cremer als een voorbeeld van een schrijver die de promotie van zijn boeken in eigen handen nam. Een ander, recenter voorbeeld van zo'n schrijver is Kluun. Leg uit! (zie artikel van Joosten over Kluun!)

(B) Boekomslagen

Bekijk de boekomslagen van tien recente boeken (IS). Hieronder staan de bibliografische gegevens. Wanneer het om een herdruk gaat, is dit hieronder aangegeven.

- Tommy Wieringa, *Dit zijn de namen*, De Bezige Bij, Amsterdam, mei 2013 (11de druk). (1ste druk: oktober 2012)
- Elvis Peeters, *De ontelbaren*, Uitgeverij Prodiom, Amsterdam, september 2012 (3de druk). (1ste druk: maart 2005)
- Lot Vekemans, *Een bruidsjurk uit Warschau*, Cossee, Amsterdam, 2012.
- Jeroen Olyslaegers, *Winst*, De Bezige Bij, Antwerpen, 2012.
- Esther Gerritsen, *Dorst*, De Geus, Breda, 2013 (4de druk). (1ste druk: 2012)
- Dimitri Verhulst, *De laatkomer*, Uitgeverij Atlas Contact, Amsterdam/Antwerpen, mei 2013 (2de druk, paperback). (1ste druk, gebonden, mei 2013)

- Arnon Grunberg, *De man zonder ziekte*, Nijgh & Van Ditmar, Amsterdam, 2012.
- Arthur Japin, *De man van je leven*. Uitgeverij De Arbeiderspers Utrecht, Amsterdam/Antwerpen, 2013.
- Saskia Noort, *De verbouwing*, Anthos, Amsterdam, 2013 (27ste druk). (1ste druk: 2009)
- Oek de Jong, *Pier en oceaan*, Uitgeverij Augustus, Amsterdam/Antwerpen, april 2013 (4de druk). (1ste druk: oktober 2012)

1. Ga per boek na welke elementen (zie A, vraag 3) op de boekomslagen te vinden zijn (zowel binnen- als buitenkant!).
2. Welke elementen komen het vaakst voor?
3. Bevatten de boeken in eerste druk andere elementen dan latere drukken?
4. Kies drie boeken uit het lijstje. Bekijk op de website van de uitgever op welke manier de "flaptekst" daar weergegeven is. Bevat hij dezelfde elementen of niet?
5. Welke boekomslag spreekt jou het meeste aan en waarom?

Opdracht 5: Literaire prijzen

(A) Fragment artikel Hugo Verdaasdonk

Gemarkeerde stukken , nl_p. 125-128, 134-135 en 141 (IS)

1. Zoek voor je het artikel begint te lezen op internet wat informatie op over de P.C. Hoofd-prijs. Naar wie is de prijs vernoemd, aan wat voor werk wordt de prijs uitgereikt, etc.
2. Classificatie van culturele objecten is een sociaal proces, aldus Verdaasdonk: "Daardoor kan het resultaat van culturele classificaties gewoonlijk niet beoordeeld worden als "juist" of "onjuist". Leg uit.
3. Volgens Verdaasdonk is de keuze van de jury niet gebaseerd op intrinsieke eigenschappen van het werk van een schrijver. Waarom denkt hij dat? Ben je het met hem eens?
4. Welke factoren spelen volgens Verdaasdonk een rol bij de keuze van de jury?

(B) Databank Literaire prijzen

<http://www.pchooftprijs.nl/>

<http://www.letterkundigmuseum.nl/Literaircentrum/Literaireprijzen.aspx>

<http://www.literom.knipselkranten.nl>

1. Welke auteurs hebben de prijs gewonnen in 2012, 2013 en 2014? (zie website P.C. Hoofd-prijs)
2. Bekijk in de databank Literaire prijzen op de website van het Letterkundig Museum welke andere prijzen de winnaar in 2013 heeft gewonnen. Past dit rijtje in het beeld dat Verdaasdonk op p. 141 schetst van de grootste kanshebber?
3. Welke prijzen heeft het boek *Tonio* van de auteur uit de vorige vraag gewonnen? Zoek op internet meer informatie over deze prijzen op.
4. Hoeveel artikelen over *Tonio* zijn er in LiteRom te vinden? Hoeveel van die artikelen zijn verschenen n.a.v. het winnen van een literaire prijs? (Je hoeft de artikelen niet te lezen; je kan dit snel bepalen op basis van de publicatiedatum en een vluchtige blik op de titel/inhoud)

Opdracht 6: Uitgeverijen

(A) Fragment artikel Susanne Janssen

Gemarkeerde stukken, p. 67-71 en p. 75 (IS)

1. Uitgeverijen hebben een belangrijk aandeel in de "symbolische productie" van literatuur (en dus niet alleen in de materiële productie ervan). Leg uit.
2. "Uitgeverijen gelden als [...] als "co-producenten" van het literaire werk." Leg uit.
3. Wat bedoelt Janssen met de "gatekeepers"-rol van uitgeverijen?
4. "Het selectieproces wordt niet exclusief door de uitgever voltrokken." Leg uit.
5. "Uitgeverijen beïnvloeden de beeldvorming over auteurs en teksten op diverse manieren." Licht deze uitspraak toe.

(B) Website uitgeverij

Volgens Frank de Glas zijn de vijf meest spraakmakende uitgeverijen van het Nederlandse taalgebied De Bezige Bij, Meulenhoff, Querido, De Arbeiderspers en Contact. (Renssen 2013: 95-96)

- Kies per groepje één van deze vijf uitgeverijen.
 - Ga naar de website van de uitgeverij (en zoek eventueel andere bronnen op) en beantwoord de volgende vragen:
1. Wanneer werd de uitgeverij opgericht?
 2. Waar is hij gevestigd?
 3. Welke auteurs worden naar voren geschoven als de "paradepaardjes" van de uitgeverij?
 4. Wat is kenmerkend voor de samenstelling van het fonds in het algemeen?